

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН НА ПРИКЛАДІ АВАРІЇ НА ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ АЕС

Наукові праці МАУП, 2011, вип. 1(28), с. 74–78

До аварії на ЧАЕС, за часів протистояння блоків НАТО та Варшавського договору в міжнародних відносинах атомна проблема розглядалася в контексті військового протистояння. Нині триває загальне визначення і розгляд можливостей мирного існування і практичного застосування зовнішньополітичного процесу у міжнародній ситуації. Після аварії на ЧАЕС багато держав почали співпрацювати з колишніми державами протистояння. І ця співпраця має прояв у багатьох напрямках: відпочинок потерпілих від аварії на ЧАЕС, гуманітарна допомога, медична допомога. Україна відмовилась від статусу ядерної держави та переглянула зовнішньополітичну проблему існування у світі.

Аварія, що спричинила стільки горя і страждань, дала поштовх розвитку унікальної міжнародної співпраці, яка не має аналогів в історії. Її учасниками стали не лише уряди і міжнародні організації, а й лікарі, учені, прості люди — усі ті, кого об'єднує прагнення допомогти дорослим і дітям, що потерпіли від Чорнобильської катастрофи.

У 2011 р. минає 25 років відтоді, як для мільйонів людей життя перетворилося на “до” і “після” жахливого вибуху четвертого реактора Чорнобильської атомної станції. І хоча ту квітневу ніч відділяє майже чверть століття, Україна досі переживає наслідки цієї трагедії. 2011-й у нашій державі буде оголошений роком ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи. Уряди трьох постраждалих країн — України, Республіки Білорусь та Російської Федерації доклали величезних зусиль для вирішення чорнобильських проблем. Значну роль у підтримці цих зусиль відіграла міжнародна допомога, у тому числі надана по лінії громадських організацій і волонтерських партнерств.

Федеральний уряд Німеччини підтримував ряд проектів для Республіки Білорусь, направлених на ліквідацію наслідків аварії, і виділив для їх реалізації необхідні фінансові кошти. Наприклад, тільки у 1991–1993 рр., згідно з інформацією Посольства ФРН у Білорусі, по лінії федерального уряду Німеччини для Республіки Білорусь було виділено понад 37 млн німецьких марок на

закупівлю медикаментів, медичного устаткування, оплату спеціального персоналу. За період з 1993-го по 2002 р. лише федеральне Міністерство оборони надало Білорусі матеріалів медичного призначення, одягу, устаткування на загальну суму понад 4 млн євро. Федеральний уряд створив сприятливі умови для діяльності громадських ініціатив і організацій, що займаються наданням гуманітарної допомоги.

Винятково важливу роль у налагодженні й розвитку гуманітарної співпраці зіграли німецькі недержавні організації, суспільства, фонди, яких у середині 1990-х років діяло понад 350. Керівництво Німеччини розглядало гуманітарну допомогу, що реалізовується за участю багатьох громадських ініціатив, суспільств, об'єднань, як один з найважливіших напрямів зовнішньої політики країни. Активну співпрацю з Білоруссю в плані допомоги потерпілим від аварії здійснювали такі німецькі організації, як “Допомога дітям” (м. Геттінген), “Допомога дітям Чорнобиля” (р. Гютерсло), “Допомога дітям Чорнобиля” (м. Ганновер), “Діти Чорнобиля” (земля Нижня Саксонія), “Життя після Чорнобиля” (м. Франкфурт-на-Майні), “Чорнобильська допомога для Білорусі” (р. Гросс-Умштадт), “Допомога для дітей Чорнобиля” (м. Веймар), “Допомога Оденвальда дітям Чорнобиля” (р. Ебербах), німецький Червоний Хрест, Німецька асоціація союзів допомоги Чорнобилію і багато інших. Наприклад, фонд “Допомога дітям” (м. Геттінген), який очо-

лював доктор Х.-В. Мерс, за десять років свого існування надав Білорусі гуманітарну допомогу на суму понад 3 млн німецьких марок. Серед адресатів фонду в Білорусі — дитячі садки і будинки, лікарні Мінська, Столбцовського і Несвіжського районів. За участі фонду розроблено унікальну спеціалізовану програму для дітей з ослабленим і поганим зором, яка передбачає забезпечення дітей окулярами, виробленими в Германії. Високо оцінюючи роль взаємодії у сфері допомоги дітям, Посол ФРН у Білорусі Г. Альбрехт відзначив, що допомога дітям, потерпілим від наслідків Чорнобиля, зробила співпрацю в цій сфері найпотужнішим рухом за мир між Сходом і Заходом у Європі [1].

Серед білоруських організацій велику роботу у співпраці із подолання наслідків аварії, налагодження контактів з німецькими організаціями проводили Білоруське товариство дружби і культурного зв'язку із зарубіжними країнами, Білоруський комітет захисту миру, громадські фонди “Дітям Чорнобиля”, “Чорнобиль”, інші фонди та організації. Наприклад, Білоруське товариство дружби і культурного зв'язку із зарубіжними країнами здійснювало ефективну співпрацю з Робочим союзом самаритян землі Шлезвіг Гольштейн [6].

Важливим значенням для формування громадської думки в Німеччині, тобто ставлення німецького народу до проблеми подолання катастрофи, є проведення інформаційних заходів: зустрічей, бесід, прес-конференцій, виступів перед громадськістю, публікації статей, видання книг про наслідки аварії і т. д. Велику роботу в цьому напрямі здійснили білоруські державні і суспільні організації, діячі культури і науки Білорусі, Посольство Білорусі у ФРН. Посол Білорусі у ФРН П. Садовський зазначав, що “чорнобильська тема займала одне з центральних місць у всіх важливих зустрічах посла з представниками німецької сторони”.

Чорнобильська катастрофа і її наслідки все більше привертала увагу німецького суспільства. У Німеччині було опубліковано значну кількість інформаційних матеріалів, наукових досліджень, пов'язаних з проблемою ядерної аварії. Можна стверджувати, що Білорусь у 1990-ті роки серед переважної більшості громадян Німеччини асоціювалася з ядерною катастрофою. З проблемою Чорнобильської катастрофи було пов'язано також ряд досліджень про Білорусь, виданих у Германії в цей період. Наслідки аварії неоднозначно вплинули на висвітлення білоруської проблематики у німецьких виданнях. Наприклад, Е. Шеер

у другому виданні туристичного путівника по Білорусі відзначила, що в Гомельську і Могилевську області туристичні поїздки не рекомендуються через радіоактивну небезпеку, і в зв'язку з цим обидва регіони не були представлені в її книзі.

Після п'ятнадцяти років безуспішних контактів і переговорів на різних рівнях Україна нарешті приступить до спорудження нового саркофагу, який має закрити четвертий реактор Чорнобильської АЕС. Французький консорціум *Novarka*, рівні частки якого належать компаніям *Vinci* і *Bouygues*, виграв тендер у свого американського конкурента *Ch2m Hill*. Об'єкт “Укриття” чекає новий саркофаг. На ЧАЕС розпочалося будівництво другої споруди, яка має уберегти нас від радіаційних викидів [4].

Незважаючи на те, що на території Італії немає жодної діючої атомної електростанції, проблема радіобіології, радіаційної медицини і контролю екологічного стану довкілля залучила наукове співтовариство цієї країни. У квітні 1995 р. відбулася міжнародна робоча зустріч в НАН Білорусі “Екологічний статус забруднених радіонуклідами територій”. У ній взяли участь італійські вчені, до числа яких входив завідувач кафедрою радіобіології Римського університету і Академії наук Італії Петра Вольпе. Його дослідження пов'язані з представленою на зустрічі науковою доповіддю “Зміни архітектури ДНК, що викликані опроміненням”. Як зазначив професор, після аварії на ЧАЕС італійські фахівці в основному співробітничали з АН СРСР. Після розпаду СРСР були укладені договори з чорнобильської тематики про співпрацю з Україною і Росією. Співпраця з Республікою Білорусь була розпочата на рівні наукових установ: Інституту фізики Університету Федеріка-2, Міжнародного інституту генетики (м. Неаполь) і лабораторією радіаційної генетики Інституту генетики і цитології НАН Білорусі. На момент перебування італійських учених в Білорусі уряд Італії виділив 7 млн лір на спільні дослідження з чорнобильської проблеми. Білоруській стороні було запропоновано подати пропозиції для участі в проекті й укласти договір між АН Італії і НАН Білорусі [2].

У рамках наукової співпраці проводилася також конференція “Чорнобиль не повинен повторитися” (Венеція, 1994), організована під егідою ЮНЕСКО. У ході конференції була дана оцінка радіоекологічної обстановки і висловлені рекомендації по співпраці з італійськими вченими й інститутами. Учені з Італії брали участь і в багатьох інших наукових заходах, що проводяться в Білорусі.

Дивовижною реакцією людей на аварію була ініціатива запрошення дітей постраждалих територій для проведення канікул у сім'ях за кордоном. Можливо, це стало найбільшою і найтривалішою міжнародною добровільною програмою за всю історію людства, у якій у цілому взяли участь кілька сотень тисяч дітей. Лише в Білорусі по програмах оздоровлення країни Західної Європи щорік відвідують 60000 молодих людей. Вважається, що подібні візити сприяють “детоксикації організму”. Хоча серед медиків немає загальної думки щодо такого припущення. Міжнародні оздоровчі програми, безумовно, користуються великою популярністю серед населення постраждалих регіонів. Ці програми допомагають урядам Білорусі, України і Росії полегшити ті несприятливі умови, в яких перебуває молодь [1].

Чималу роль зіграли також зусилля волонтерських організацій з різних країн, особливо при вирішенні соціально-психологічних проблем і здійсненні постачань медичного устаткування, а також у сфері підготовки кадрів.

Створено *International Chernobyl Research Board*, або *ICRB*, під егідою раніше запропонованого Міжнародного чорнобильського фонду (*ICF*). Це має бути експертний орган, на нарадах якого даватимуться конкретні рекомендації *ICF* по пріоритетних напрямках наукових досліджень у галузі екології і здоров'я. Рада *ICRB* також відповідатиме за забезпечення доступності результатів цих досліджень для громадськості. Доцільне швидко проведення під егідою ООН серії з трьох семінарів за участю урядів і співтовариства донорів (окремо в кожній постраждалій країні) з метою досягнення згоди відносно нової програми. Метою цих семінарів має бути мобілізація всіх зацікавлених сторін на вирішення завдань, позначених в існуючому звіті. Міжнародне співтовариство, уряди трьох країн і громадські організації мають почати відкритий діалог про цілі й економічну ефективність основних напрямів діяльності [3].

Аби забезпечити необхідний рівень розуміння екологічних і медичних наслідків Чорнобиля, необхідна довгострокова, незалежна, така, що добре фінансується програма наукових досліджень, яка користується міжнародним визнанням.

Для цього пропонується створити Міжнародний чорнобильський фонд (*International Chernobyl Foundation*, або *ICF*), можливо, з використанням існуючого механізму, що діє в рамках Чорнобильського трастового фонду ООН (*UN Chernobyl Trust Fund*) [6].

Статут нового фонду має забезпечити його авторитет як об'єктивну й неупереджену структу-

ру, а також гарантувати його фактичну незалежність.

Черговий щорічний форум *EUROSAFE* відбувся в Парижі 13–14 листопада 2006 р. У його роботі взяли участь керівники Чорнобильського центру – директор-координатор Євгеній Гарін і директор з якості Валерій Глигало. *EUROSAFE* 2006 р. був присвячений темі “Поводження з радіоактивними відходами: вимоги до довготривалої безпеки і суспільні чекання” в контексті участі державних структур, неурядових організацій і підприємств. У ході конференції представлені останні роботи і дослідження у сфері забезпечення безпеки, поведження з радіоактивними відходами, радіаційної безпеки, а також охорони ядерних матеріалів і ядерних об'єктів, які виконуються *IRSN, GRS, AVN*.

Отже, усі ці заходи мають на меті допомогти постраждалим країнам у вирішенні питань у галузі охорони здоров'я, скористатись науковими дослідженнями у сфері забезпечення безпеки, екології. Усі ці питання ґрунтуються на наукових дослідженнях багатьох країн світу. Тобто, це вже стало світовою проблемою.

Також чимало конференцій і семінарів проходить за іншим напрямками:

- Міжнародна нарада “Застосування технологій автоматизованої ідентифікації, електронних архівів проектно-конструкторської документації і тривимірних інженерних моделей при експлуатації і виведенні з експлуатації блоків АЕС” 22–25 липня 2010 р., Славутич, Україна.
- Міжнародна нарада “Реалізація заходів щодо підготовки до зняття з експлуатації енергоблоків АЕС” партнерами з Євросоюзу, Швейцарії і Східної Європи. 13–16 жовтня 2009 р., Славутич, Україна [5].
- Міжнародний семінар “Управління інвестиційною діяльністю у формі капіталовкладень” 2–6 липня 2009 р., Славутич, Україна.
- Міжнародний семінар “Науково-практичні аспекти зняття з експлуатації енергоблоків АЕС” 9–12 вересня 2008 р., Славутич, Україна.
- Міжнародний науковий семінар “Радіоекологія Чорнобильської зони” 27–29 вересня 2006 р., Славутич, Україна.
- Сьома міжнародна науково-практична конференція Чорнобильського центру і ГСП “Чорнобильська АЕС” 24–27 вересня 2005 р., Славутич, Україна.
- Міжнародний науковий семінар “Аерозольні викиди і їх поширення в антропогенних

і природних екосистемах” 20–23 вересня 2005 р., Славутич, Україна, Міжнародна радіоекологічна лабораторія.

- Міжнародний семінар “Франко-німецькі ініціативи: результати і їх значення для людини і довкілля” 5–6 жовтня 2004 р., Київ, Україна.
- Міжнародний науковий семінар “Радіоекологія Чорнобильської зони” 13–14 вересня 2004 р., Славутич, Україна.
- Регіональний семінар МАГАТЕ з навчання інструкторів моніторингу при аварійних ситуаціях ядерного і радіологічного характеру 24–28 травня 2004 р., Славутич.
- Шоста науково-практична конференція Міжнародного Чорнобильського центру “2003: Міжнародна співпраця – Чорнобилю” 9–12 вересня 2003 р., Славутич.
- Міжнародний науковий семінар “Радіоекологія Чорнобильської зони” 18–19 вересня 2002 р., Славутич.
- П’ята науково-практична конференція Міжнародного Чорнобильського центру “Міжнародна співпраця – Чорнобилю” 12–14 вересня 2001 р., Славутич.
- Четверта науково-практична конференція Міжнародного Чорнобильського центру “Міжнародна співпраця – Чорнобилю” 26–29 вересня 2000 р., Славутич.
- Третя науково-практична конференція Міжнародного Чорнобильського центру “Міжнародна співпраця – Чорнобилю” 13–16 листопада 1999 р., Славутич.
- Друга науково-практична конференція Міжнародного Чорнобильського центру “1998: Міжнародна співпраця – Чорнобилю” 13–16 жовтня 1998 р., Славутич.
- Перша науково-практична конференція Міжнародного Чорнобильського центру “1997: Міжнародна співпраця Чорнобильської АЕС і Славутичу” 17 липня 1997 р., Славутич [4].
- Міжнародний семінар “Франко-німецька ініціатива: результати і їх значення для людини і довкілля”, організований *GRS, IRSN* і Міжнародним Чорнобильським центром 5–6 жовтня 2004 р., м. Київ.

На семінарі представлені підсумки багаторічної роботи вчених із Франції, Німеччини, України, Республіки Білорусь та Російській Федерації по створенню інформаційної бази даних про радіаційні, екологічні і медичні наслідки Чорнобильської катастрофи. На засіданні Генеральної асамблеї ООН у Нью-Йорку був прийнятий

проект резолюції, що передбачає проведення у квітні 2011 р. в Києві міжнародної конференції “25 років Чорнобильської катастрофи. Безпека майбутнього” за участю генерального секретаря ООН Пан Ги.

Проект резолюції Україна представила від імені трьох держав, що найбільше постраждали від Чорнобильської катастрофи – України, Республіки Білорусь і Російської Федерації. Співавторами документа виступили 74 держави – члени ООН. У схваленому проекті резолюції також передбачається проведення 26 квітня 2011 р. у штаб-квартирі ООН в Нью-Йорку комеморативного (пам’ятне) засідання Генасамблеї з нагоди 25-ї річниці Чорнобильської трагедії.

У документі також підкреслюється важливість реалізації Плану дій ООН для Чорнобиля на період до 2016 р. у рамках проголошеної Декади відновлення і стабільного розвитку постраждалих територій. Втілення Плану дій покладене на Програму розвитку ООН, яка є координатором діяльності агентств системи ООН із Чорнобильської проблематики [6].

Наступний розгляд Чорнобильського питання відбудеться на 68-й сесії Генасамблеї ООН [8].

У Києві 8–9 грудня 2010 р. відбулася Міжнародна науково-технічна конференція з питань соціального захисту громадян, які потерпіли внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Отже, головними темами доповідей за цей період були:

1. Науково-технічні аспекти закриття ЧАЕС і безпеки об’єкта “Укриття”.
2. Міжнародна співпраця на майданчику ЧАЕС, в Славутичі і Чорнобильській зоні відчуження.
3. Соціально-економічні наслідки закриття ЧАЕС і шляхи їх пом’якшення.
4. Медичні і радіоекологічні аспекти Чорнобильської катастрофи.

Усе це вказує на співпрацю міжнародних державних установ і недержавних об’єднань з постраждалими державами.

Також, у Мінську 19–21 квітня 2011 р. відбудеться Міжнародна науково-технічна конференція з питань соціального захисту громадян, які потерпіли внаслідок Чорнобильської катастрофи.

У грудні 2010 р. було створено Міжнародний “Союз Чорнобиль”, який займатиметься міжнародними питаннями.

У Німеччині Дортмундський Міжнародний освітянський центр (МОЦ Дортмунд) здійснює заходи щодо Дня пам’яті – 25 років після Чорнобиля. Це сприяє зближенню відносин між держа-

вами, показує роль і мету діяльності державних установ і громадських спілок у цілому. Програма заходів дуже насичена:

23–24 квітня 2010 р., Дортмунд — напередодні Дня пам'яті — 25 років після Чорнобиля. Підготовка зустрічі німецьких і європейських Чорнобильських організацій.

9–18 липня 2010 р., Мінськ — “Чорнобиль — Європейська пам'ять (1)”.

09.2010–02.2011 р. — “Чорнобиль — Європейська пам'ять (2)”.

01–02.2011 р. — Видання книги “25 років після Чорнобиля — Європейська солідарність і культура пам'яті”.

01–04.2011 р. — Ряд публічних заходів у Німеччині зі свідками Чорнобильської катастрофи з України і Білорусі.

01–04.2011 р. — виставка “Ліквідатори — забуті рятувальники Європи”.

17–20 квітня 2011 р., Мінськ — Міжнародна партнерська конференція “25 років після Чорнобиля”.

20–27 квітня 2011 р., Берлін — “Чорнобиль — Європейська пам'ять (3)”.

26 квітня 2011 р., Берлін — “Чорнобиль як загальноєвропейський виклик”.

Таким чином, міжнародні відносини між державами після аварії на Чорнобильській АЕС додатково почали налагоджуватися по багатьом напрямкам, наприклад:

1. Відпочинок потерпілих від аварії на ЧАЕС (Куба, Німеччина, Італія та ін.).

2. Гуманітарна допомога:

- медична допомога (ліки, медичне обладнання, медичне лікування);
- продукти харчування;
- одяг та ін.

3. Наукові і технічні аспекти міжнародної співпраці в Чорнобилі. Надруковано кілька збір-

ників наукових статей, також надрукована книга. Заплановані виставки у Німеччині, на яких ліквідатори розповідатимуть про аварію на ЧАЕС. Усього буде проведено 32 виставки у 36 містах Європи. Відбуваються Міжнародні науково-технічні конференції з питань соціального захисту громадян, які потерпіли внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Отже, Чорнобильська трагедія відіграла велике значення в об'єднанні народів, але хай таке лихо краще не трапляється.

Література

1. Шадурский. Культурные связи Беларуси со странами Центральной и Западной Европы (1945–2000 гг.). — Минск: БГУ, 2000. — 350 с.

2. Совместная декларация правительства Республики Беларусь и правительства Итальянской Республики об экономических отношениях. — Сов. Белоруссия. — 13 апр. 1992.

3. Крюченко. Экологический вестник. — 27 апр. 2000. — 145 с.

4. Гуманитарные последствия аварии на Чернобыльской АЭС ПРООН и ЮНИСЕФ при поддержке УКГД ООН и ВОЗ. — Нью-Йорк–Минск–Киев–Москва — 6 февраля 2002.

5. Стулова. Тревога наших сердец. Вечерний Минск. — 18 апр. 1994.

6. Годовые отчеты о деятельности Чернобыльского Центра. — <http://www.chornobyl.net/ru/index.php>

7. На годовщину Чернобыля в Киев приедет генсек ООН. — Интерфакс-Украина. <http://www.kievrada.com/show/news/4167>

8. 25 лет после Чернобыля. Путь к трансграничной культуре памяти. Январь 2010 — май 2011. Проект Дортмундского Международного центра просвещения (МОЦ Дортмунд) и фонда Меркатор (Merkator) в сотрудничестве с EUCTOR AISBL, Гамбургским и Минским МОЦ им. Йоханнеса Рау. 2010. — 11 с.

9. Німецько-українські партнерські ініціативи. Фонд ім. Фрідріха Еберта. — К.: Заповіт, 2006. — 412 с.

З початку аварії і до цього часу держави в усьому світі допомагають постраждалим країнам у подоланні наслідків аварії на ЧАЕС. І ця допомога йде по багатьом напрямкам, а головне — об'єднує людей, спрямовує їх на співпрацю та на осмислення подій від аварії і до сьогодні.

От начала аварии и до настоящего времени государства всего мира помогают пострадавшим странам в преодолении последствий аварии на ЧАЭС. И эта помощь идет по многим направлениям, а главное — объединяет людей, организовывает их на сотрудничество и на осмысление минувших событий.

From the beginning of failure and to this time, the world powers help sufferings countries in overcoming of consequences of failure on CHAES. And this help goes for to many directions, and main — unites people, sends them to the collaboration and on the comprehension of events from a failure and to segodennya.

Надійшла 7 лютого 2011 р.